

## Nr 196.

*Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag till åtgärder för Mälarens reglering; given Stockholms slott den 19 februari 1926.*

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts  
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro,  
enligt Dess nådiga beslut:

**GUSTAF ADOLF.**

*Viktor Larsson.*

---

*Utdrag av protokollet över kommunikationsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 19 februari 1926.*

Närvarande:

Statsministern SANDLER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden OLSSON, NOTHIN, SVENSSON, HANSSON, LINDERS, SCHLYTER, LARSSON, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON.

Efter gemensam beredning med chefen för jordbruksdepartementet anför departementschefen, statsrådet Larsson:

I statsverkspropositionen till innevarande års riksdag har Kungl. Maj:t under sjätte huvudtiteln, punkt 27, föreslagit riksdagen att i avbidan på den proposition, som kunde komma att avlätas i ämnet, för åtgärder för Mälarens reglering beräkna ett extra reservationsanslag av 50,000 kronor.

*Bihang till riksdagens protokoll 1926. 1 saml. 165 häft. (Nr 196.)* 441 26 1

Sedan numera samtliga de från olika myndigheter infordrade yttrandena i frågan inkommit, anhåller jag att få anmäla ärendet för avlåtande till riksdagen av den bebådade framställningen.

**Inledning.** Vattenståndet i Mälaren är utsatt för betydande växlingar. Medelvattenytan är för närvarande + 4.20 meter, räknat från slusströskeln i Stockholm. Högvattenståndet har angivits vara omkring + 5.60 meter, medan lågvattenståndet visat sig kunna sjunka till nära + 3.60 meter — en största skillnad sålunda av omkring 2 meter. Anmärkningsvärt höga vattenstånd hava under de senaste 30 åren förekommit sju à åtta gånger och hava ofta varit ganska långvariga. Det senaste flödet, år 1924, som nådde en höjd av ej mindre än + 5.45 meter, varade sålunda från mitten av april till slutet av augusti.

*Vattenstånds-  
växlingarna  
i Mälaren och  
olägenheterna  
därav.*

I fråga om en sjö av Mälarens storlek, med dess mångenstädes låga, till stor del uppodlade och tätbebyggda stränder samt med dess avsevärda båttrafik måste givetvis så betydande fluktuationer i vattenståndet och i samband därmed stående företeelser medföra kännbara olägenheter. De större högvattenstånden hava orsakat jordbrukarna samt vissa industriidkare svåra förluster samt medfört skador å kajer, vägar och andra anläggningar. Inträffande lågvattenstånd hava medfört svårigheter för båttrafiken i de delvis trånga och grunda farlederna samt inverkat förstörande å undergrunder för byggnaderna i städernas lägre delar. Slutligen har den tidtals förekommande starka uppströmmen från Saltsjön till Mälaren medfört sanitära vådor genom uppspolning av kloakvatten samt genom saltsättning av dricksvattnet.

*Tidigare  
regleringsför-  
slag m. m.*

Sedan ett par århundraden tillbaka hava också klagomål över vattenståndsväxlingarnas menliga följder tid efter annan framkommit. Visserligen hava under årens lopp åtgärder till avhjälpande av olägenheterna vidtagits — huvudsakligen rensningar i avloppsströmmarna — men någon verklig reglering av sjöns vattenstånd har alltjämt icke kommit till stånd. Förslag härutinnan hava emellertid icke saknats. Här må allenast erinras om det förslag, som med föranledande av inom riksdagen väckt motion utarbetats genom väg- och vattenbyggnadsstyrelsens försorg och framlagts i ett dess betänkande den 18 maj 1908. Enligt detta förslag skulle genom vidgning av vissa avlopp och uppförande i samband därmed av vissa regleringsdammar, med bibehållande av den nuvarande höjden å medelvattenytan + 4.20 meter, högvattenståndet begränsas till + 4.70 meter och lågvattenståndet höjas till + 4 meter. Kostnaderna för företagets genomförande beräknades till omkring 2,140,000 kronor, kostnaderna för vissa upprepningsarbeten i Mälaren däri ej inbegripna.

Detta förslag har visserligen icke hittills föranlett några direkta åtgärder. Emellertid har frågan ändock förts framåt och dess lösning underlättats genom vissa Mälaren och dess utlopp berörande företag, som i annat sammanhang och med andra syftemål under de senare åren kommit

till utförande. Jag avser härvid dels ombyggnaden av Södertälje kanal, som skapat en i förenämnda förslag ej medräknad avloppsmöjlighet, dels upprensningen av Kvicksund och dels utförandet av Hammarbyleden. Slutligen har regleringsfrågan upptagits till behandling i samband med förarbetena för åstadkommande av en permanent bro över Norrström i Drottninggatans förlängning (Riksbron), en fråga, som länge stått på dagordningen. Genom att utföras samtidigt med denna bro skulle nämligen den för regleringens genomförande nödvändiga dammanordningen i Norrströms norra gren komma att draga avsevärt lägre kostnader än som eljest måste beräknas.

Det år 1924 inträffade ovanligt starka vårfödet med åtföljande översvämning av Mälarens stränder bragte regleringsfrågan med ens i förgrunden och medförde insikt om nödvändigheten att vidtaga åtgärder för spörsmålets definitiva lösning. Min företrädare i statsrådsämbetet inbjöd i samråd med dåvarande statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet representanter för länsstyrelser, hushållningssällskap och strandägare m. fl. i de av översvämningen berörda områdena till ett sammanträde i Stockholm den 26 maj 1924 för överläggningar angående de åtgärder, som borde vidtagas. I anslutning till vad vid sammanträdet förekom och sedan frågan underställts Kungl. Maj:ts prövning bildades en »Mälarens regleringskommission», till vars ordförande jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande utsågs landshövdingen Walter Murray och som i övrigt bestod av dels representanter för av regleringen berörda jordbruksintressen, utsedda av domänstyrelsen och vederbörande hushållningssällskap, dels representanter för sjöfarts- och farleds- samt allmänna väg- och brointressen m. m., utsedda av vattenfallsstyrelsen och väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, dels representanter för städerna vid Mälaren, dels en representant för industri- anläggningar, utsedd av Sveriges Industriförbund, och dels slutligen en representant för Stockholms norra förstäders kommuners kanalkommitté.

»Mälarens  
reglerings  
kommission.»

För kommissionens arbete gavs följande *direktiv*:

Kommissionens uppgift vore i *första rummet* att insamla och bearbeta tillgängligt material, att klargöra omfattningen av de kompletterande undersökningar och utredningar, som ytterligare vore nödvändiga, samt kostnaden för dessa, därvid särskilt borde prövas möjligheten att genom summariska uppskattningar och därpå grundade överenskommelser samt på annat sätt förenkla och förbilliga planläggningen av regleringsföretaget, att upprätta förslag till fördelning och bestridande av kostnaderna för planläggningen samt att göra därav föranledda framställningar till hushållningssällskap, städer, jordägare och andra intressenter och i *andra rummet*, beroende på resultatet av den nyss omnämnda utredningen, att utarbeta definitiv regleringsplan jämte förslag till upprensningar och regleringsanordningar i de Mälarens utlopp, som kunde komma ifråga, att beräkna nyttan av regleringen för olika intressenter ävensom kostnaderna för regleringen och dessas skäligen fördelning samt att framlägga förslag till den organisation av intressenterna i regleringsföretaget, som kunde påkallas av regleringsfrågans behandling vid

domstol, ävensom till uppbringande av erforderliga medel för regleringens genomförande.

**Mälarkommissionens utredningar och förslag.**

I skrivelse den 27 november 1925 med därvid fogade bilagor har kommissionen framlagt betänkande och förslag till åtgärder för Mälarens reglering.

**Allmän översikt.**

Innan kommissionen ingår på en redogörelse för sitt arbete framhåller kommissionen, att den icke haft möjlighet att förhandla och träffa, låt vara preliminära, uppgörelser med dem, som i ett eller annat avseende hava intresse av det planerade företaget. Kommissionens förslag innebure därför allenast en plan för frågans lösning efter angivna linjer, vilken plan vore avsedd att, om densamma ansåges kunna godkännas såsom ett underlag för ärendets vidare behandling, överlämnas till en av Kungl. Maj:t tillsatt mindre delegation, som kunde utföra vidare undersökningar och förhandlingar med vederbörande.

Kommissionen har till fullgörande av sitt uppdrag *dels* låtit verkställa undersökningar rörande skadorna av 1924 års högvattenstånd samt beräkningar angående den båtnad, som en reglering skulle komma att för olika berörda intressen medföra, *dels* låtit utarbета fullständiga förslag till erforderliga regleringsanordningar, innefattande jämväl detaljerade kostnadsberäkningar ävensom fullständig tappningsplan, *dels* uppgjort preliminärt förslag till kostnadernas fördelning, *dels* slutligen framlagt vissa synpunkter i fråga om möjligheterna och förutsättningarna för regleringsföretagets genomförande, ävensom förslag rörande sättet för frågans fortsatta behandling.

Med hänsyn till den ingripande betydelse för regleringsfrågans vidare behandling, som de i det följande av mig framställda förslagen kunna erhålla, finner jag mig böra redan i detta sammanhang — ehuru något ståndpunktstagande till den tekniska sidan av saken eller till frågan om regleringsarbetets igångsättande överhuvudtaget icke ifrågasättes — lämna en icke alltför knapphändig redogörelse för innebörden i tekniskt och ekonomiskt hänsende av kommissionens förslag.

**Program för regleringen.**

Enligt vad i den tekniska utredningen anförts skulle regleringen avse

1:o) att *begränsa högvattenståndet* till fördel för jordbruket, sjöfarten i hamnarna och trafiken genom slussarna i Stockholm och Södertälje, lågt belägna kajer, vägar och byggnader samt industriella anläggningar och tomtmark ävensom vattenkraftverk;

2:o) att *höja lågvattenståndet* till fördel för sjöfarten samt till förbilligande av blivande hamn- och farledsanläggningar, till förbättring av sanitära förhållanden vid lågt belägna platser ävensom till skydd för trärustbäddar och träpålningar under byggnader, broar och kajer;

3:o) att *hålla vissa normala vattenstånd* *dels* och huvudsakligen under vegetations- och skördetiden (15 maj—1 oktober) till fördel för jordbruket samt under seglationstiden (15 april—31 december) av hänsyn till sjöfarten, vilket vattenstånd tillika bleve en normal lågvattenyta, medförande fördelar av

samma slag som lågvattenståndets höjning men betydligt större på grund av sin varaktighet, dels även under övriga delar av året;

4:o) att åstadkomma en viss normal *minimitappning* av hänsyn till de sanitära intressena i Stockholm och Södertälje; och

5:o) att *begränsa uppströmningen av havsvatten* till fördel för avlopps- och vattenledningsförhållandena i Stockholms stad och angränsande orter.

Efter övervägande rörande de höjder, som lämpligen borde väljas för de olika vattenstånden, har kommissionen ansett sig böra stanna vid de i väg- och vattenbyggnadsstyrelsens ovanberörda regleringsplan föreslagna och delvis av rådande hydrografiska m. fl. förhållanden betingade, nämligen för hög-, normal- och lågvattenstånd respektive + 4,70, + 4,20 och + 4 meter. Tvekan har rått egentligen endast i fråga om normalvattenståndet, där en sänkning till + 4,10 meter ifrågasatts, enär härigenom avsevärda förmåner skulle tillföras jordbruket. Med hänsyn emellertid till, bland annat, de mycket betydande olägenheter, som en sådan sänkning skulle innebära för Stockholms stad, har det högre normalvattenståndet, + 4,20 meter, som överensstämmer med den nuvarande medelvattenytan, valts såsom utgångspunkt för beräkningarna.

Sedan regleringens omfattning sålunda till sina huvuddrag fastställts hava undersökningar gjorts rörande regleringens betydelse i ekonomiskt hänseende, varvid viss ledning erhållits genom de skador, som det senaste exceptionella högvattenståndet medfört.

Båtbaden av  
regleringen.

Främst bland de intressen, som bliva av förslaget berörda, står jordbruket. Utredningarna i detta avseende hava anförtrots åt två särskilda delegationer och hava utförts *dels* med anlitande av tidigare föreliggande material, *dels* genom en »snabbinventering» av samtliga översvänningsområden medelst okulärbesiktningar samt inhämtande av upplysningar vid sammanträden med markägare m. m., *dels* slutligen genom »stickprovsvärderingar», d. v. s. å vissa typiska områden verkställda ingående undersökningar och beräkningar.

Jordbruket.

Vid utredningen har förfarits på i huvudsak följande sätt:

Jordarealen mellan det nuvarande högvattenståndet, + 5,60 meter, och det blivande normalvattenståndet, + 4,20 meter, har indelats i fem olika höjdgrupper, tillika betecknande olika markslag från god, täckdikad åker till sank betesängar. Härefter har för varje grupp uträknats skillnaden mellan värdet av normal årlig skörd och motsvarande värde vid olika högvattenstånd från det år 1924 inträffade eller + 5,45 meter till det föreslagna, + 4,70 meter.

Såsom mätare på den antagliga förekomsten i praktiken av dessa olika vattenstånd hava tagits de verkliga förhållandena under 40-årsperioden 1885—1924, för vilken noggranna uppgifter förelegat.

Genom en sammanställning av de under denna tid förekommande vattenstånden med siffrorna för minskad årlig avkastning samt därur gjorda medeltalsberäkningar hava erhållits sannolika medelvärden å årliga skador per

hektar för de olika slagen av mark, vilka medelvärden sedan kapitaliserats efter 5 procent.

För erhållande av totalvärden å skadegörelsen — eller omvänt den båtnad, som en reglering i den förutsatta omfattningen skulle medföra — har med stöd av föreliggande kartmaterial och ställvis utförda nymätningar uträknats arealen av mark inom de olika ovan omnämnda höjdgrupperna, var-efter arealsiffrorna multiplicerats med de olika medelskadevärdena per hektar. Härvid hava emellertid jämkningar gjorts för vissa områden, i det att för mark ovanför Almarestäket och mark kring Arbogaåns nedre del tillämpats värden uppgående till blott en tredjedel, respektive hälften av de för den övriga delen av Mälaronrådet använda.

På ovan angivet sätt har det *sammanlagda kapitaliserade värdet av förbättringen å jordbruksmark* ovan nivån + 4.20 meter beräknats till omkring 1,757,000 kronor.

På grund av att det föreslagna normalvattenståndet under vegetationsperioden visserligen överensstämmer med den nuvarande medelvattenytan men överstiger det lågvattenstånd, som nu ofta råder under sommartiden, kommer emellertid mark mellan nuvarande medelvattenytan och sommarlåg- vattenståndet — givetvis övervägande sankt ängar — att genom regleringen bliva praktiskt taget värdelös. Det sammanlagda kapitaliserade värdet av denna mark, beräknat till omkring 54,000 kronor, måste därför räknas såsom en från båtnadsvärdet avgående post.

Ett kapitaliserat förbättrings- eller, omvänt, skadevärde av 1,757,000 kronor, minskat med oförmälda belopp å 54,000 kronor, motsvarar med den för kapitaliseringen valda procentsatsen en årlig medelskada av 85,000 kronor. Av intresse i detta sammanhang är resultatet av undersökningarna rörande omfattningen av de år 1924 inträffade skadorna. En beräkning grundad på från vederbörande jordägare lämnade uppgifter har givit en total skadesiffra av omkring 800,000 kronor, vilket belopp emellertid av vissa skäl ansetts alltför högt; med tillämpning av de vid båtnadsberäkningen använda grunder har erhållits ett sammanlagt skadebelopp av omkring 616,000 kronor.

*Andra än  
jordbruks-  
intressen.*

Undersökningen rörande storleken av båtnaden för andra intressen än jordbruket har i samband med den tekniska utredningen bedrivits på grundval av genom myndigheternas försorg insamlade samt av industrier och enskilda lämnade uppgifter, vilka kompletterats genom förfrågningar och undersökningar på platsen. Den ledande principen har varit, att så vitt möjligt bestämma båtnadens värde i penningar för att härigenom erhålla material för jämförelse mellan olika intressen. Dels på grund av bristande material, dels som en följd av de påräknade förbättringarnas art har emellertid en exakt dylik beräkning icke alltid kunnat åvägbringas, utan måst i vissa fall ersättas med överslagsupp-skattningar.

Stockholms  
stad.

För Stockholms stad komme regleringen att medföra i huvudsak följande fördelar:

Den till omkring en tredjedel minskade vattenståndsvariationen möjliggör en avsevärd kostnadsminskning för alla kommande hamnbyggnadsarbeten och muddringar samt underlättar hamnrörelsen och slussningarna vid Söderström och Skanstull. Genom regleringen kan nu ofta förekommande, ur sanitär synpunkt vådliga stillvatten minskas, och såsom regel ernås och vidmakthållas minst den tappning och därmed följande vattenomsättning, som enligt gjorda beräkningar erfordras för kloakvattnets bortförande och tillräckliga utspädning. Antalet dagar med stillvatten eller otillräcklig vattenföring beräknas sålunda komma att genom regleringen minskas med tre fjärdedelar.

Begränsningen av uppsjön medför avsevärt förbättrade hygieniska förhållanden vid friluftsbadanläggningarna — uppsjö skulle praktiskt taget icke förekomma under badsäsongen — men kommer framförallt att få en genomgripande betydelse för vattenledningsverket. Stockholms vattenförsörjning är och torde för framtiden bliva baserad på Mälaren som vattentäkt. Vattenledningsverkets intag är beläget i Ekeröfjärden, vars vatten under längre uppsjöperioder starkt uppblandas med kloakvattenbemängt saltvatten. Därvid måste tillgripas det vattenmagasin, som verket har i Bornsjön. Det har emellertid visat sig att detta reservmagasin icke utan vidtagande av vissa dyrbara åtgärder kan för framtiden förslå för tillgodosende av den stigande vattenförbrukningen, och detta icke ens om, som vid flera tillfällen måst ske, Bornsjöns vatten uppblandas med det förorenade Mälärvattnet. Genom regleringsanordningarna kommer emellertid uppsjön att — även när den måste tillåtas med hänsyn till vattenomsättningen i hamnen — till sin styrka och varaktighet så begränsas, att det salthaltiga vattnet icke hinner nå fram till Ekeröfjärden, utan stannar på djupet av de öster om denna belägna, såsom på varandra följande bassänger verkande fjärdarna. Ekeröfjärdens vatten kan sålunda utan olägenhet användas och särskilda anordningar för ökande av reservmagasinet m. m. behöva icke vidtagas.

Sänkningen av högvattnet är till fördel med hänsyn till vissa lågt liggande avloppsledningar — däribland en av stadens viktigaste huvudavloppsledningar — som nu äro utsatta för uppdämning med därav följande olägenheter. Detta medför minskning i underhållskostnad och minskning eller uppskjutande av vissa nyanläggningskostnader. Vidare åstadkommer högvattenståndets sänkning en stegring av värdet å lågt liggande hus och tomter, bland annat genom minskade grundläggnings- och isoleringskostnader och ökade möjligheter till utnyttjande av källarlokalerna m. m.

Av förenämnda för Stockholms stad genom regleringen uppkommande fördelar låta sig de, som beröra hamnbyggnaderna och vattenledningsverket samt även de, som avse fastighetsvärdena, till sin storlek tämligen noggrant beräknas och hava upptagits till respektive 460,000 kronor, 250,000 kronor och 120,000 kronor. Fördelarna av bättre dräneringsmöjligheter hava syntts vanskliga att uttrycka i penningvärde; uppskattningsvis har för dessa angivits ett belopp av 300,000 kronor. Samma förhållande råder beträffande den allmänna sanitära förbättringen, vilken emellertid ansetts innebära den förhållandevis största fördelen och vars nuvärde uppskattats till 500,000 kronor. Efter hänsynstagande jämväl till vissa smärre förbättringar av annat slag har sålunda den *sammanlagda båtnaden för Stockholms stad* av kommissionen upptagits till 1,760,000 kronor.

Övriga städer  
vid Mälaren.

Verkningarna av regleringen för andra städer och samhällen vid Mälaren och dess tillflöden äro av samma slag, som angivits för Stockholms stad, ehuru av betydligt lägre storleksordning. Inberäknat de fördelar för respektive städer, som den senare omförmälda förbättringen av vissa farledsförhållanden kommer att medföra, har sammanlagda båtnaden beräknats till omkring 420,000 kronor.

Industri-  
företag.

Främst bland de industriföretag, för vilka regleringen skulle medföra nytta, märkas tegelbruken, som i regel ligga vid grunda vikar med låg strand. Efter för varje företag gjorda detaljberäkningar har sammanlagda båtnaden för industrierna befunnits vara omkring 350,000 kronor.

Enskilda  
fastighets-  
ägare.

Fördelar med avseende å bebyggda och obebyggda tomter av nyss beträffande Stockholms stad nämnt slag tillgodokomma givetvis även enskilda ägare av hus och tomtmark såväl i städerna som å landsbygden. Värderingen härutinnan, som beträffande landsbygden huvudsakligen grundat sig på av länsstyrelserna insamlade uppgifter, har givit till resultat ett båtnadsbelopp av 180,000 kronor.

Vattenkraft-  
anläggningar  
och strömfäll.

Vattenkraftanläggningar och strömfäll beröras endast obetydligt av regleringsförslaget. För dessa kommer högvattenståndets sänkning att medföra fördelar men lågvattenståndets höjning däremot i vissa fall nackdelar, varför båtnaden kunnat upptagas till allenast den obetydliga summan av 2,000 kronor.

Staten och det  
allmänna.

Förutom den nytta, staten skulle erhålla i egenskap av *ägare av jordbruksmark*, vilken nytta ingår i det ovan angivna båtnadsbeloppet för jordbruket, kommer staten att få fördel av regleringen i nedan angivna avseenden:

*Södertälje kanal* och den av staten upptagna *djupfarleden i Mälaren* hava utförts under förutsättning av ett genom blivande reglering uppkommet lågvattenstånd av + 4 meter, varigenom muddringskostnaderna kunnat minskas med 170,000 kronor. Kommer regleringen icke till stånd, måste motsvarande muddring framdeles komma till utförande för att anläggningarna skola motsvara sina ändamål.

För *ångkraftstationen i Västerås* beräknas regleringen medföra en båtnad av 6,000 kronor.

I fråga om ett flertal av *statens fastigheter* särskilt i Stockholm vinnas fördelar av tidigare för fastigheter angivet slag samt minskat behov av grundförstärkningar m. m., som ansetts kunna uppskattas till minst 40,000 kronor.

De av lågvattenståndets höjning följande förbättringarna beträffande av vissa städer underhållna *farlederna i åar* har till en tredjedel räknats tillfalla respektive städer och till återstående två tredjedelar, motsvarande besparat statsbidrag till fördjupningar och rensningar, betraktats som båtnad för staten. Statens båtnad har beräknats till 126,000 kronor.



Slutligen uppkommer viss nytta för *allmänna vägar, broar och färjor* ävensom för *fisken*. Särskilda båtnadsbelopp härför hava emellertid icke upptagits.

Den genom regleringen uppkommande båtnaden sammanfattas av kommissionen på följande sätt:

Sammanfattning av båtnaden.

jordbruket .....	1,760,000	kronor.
Stockholms stad .....	1,700,000	»
övriga städer m. fl. samhällen .....	420,000	»
industrier .....	350,000	»
enskilda ägare av hus och tomtmark .....	180,000	»
ägare av strömfall .....	2,000	»
staten .....	340,000	»

Summa 4,752,000 kronor.

Av denna sammanlagda båtnadssumma, 4,752,000 kronor, har kommissionen ansett ett belopp av omkring 2,390,000 kronor utgöra sådan markbåtnad, som enligt vattenlagen kommer i betraktande, när det gäller att avgöra frågan, huruvida erforderlig majoritet för ett tvångsregleringsföretag uppnåtts.

Enligt väg- och vattenbyggnadsstyrelsens ovannämnda förslag skulle den för regleringen såsom erforderlig ansedda maximitappningen, 800 kubikmeter i sekunden, fördela sig med nära hälften å Norrströms båda grenar, med omkring 330 kubikmeter å Söderström och med 75 kubikmeter å Hammarbyleden. För möjliggörande härav samt för regleringen i övrigt skulle erfordras i korthet följande åtgärder, nämligen *dels* upprensning av Norrströms norra gren, borttagande av »puckeln» å Helgeandsholmen samt anläggning av en damm under Riksbron, *dels* anbringande av damm i Norrströms södra gren, *dels* byggande vid Söderström av ett knippe stora tuber eller en täckt avloppskanal, *dels* utförande av en regleringskanal vid Skanstull i samband med Hammarbyleden, *dels* slutligen upprensning av Almarestäket, Erikssund och Kvicksund. Oavsett utgifterna för upprensning av dessa sund beräknades kostnaderna för regleringsarbetena uppgå till omkring 2,140,000 kronor.

För regleringsföretaget erforderliga arbeten.

Detta belopp har, särskilt med hänsyn till de efter förslaget framläggande inträffade förändringarna i priser och penningvärde framstått såsom avskräckande högt. Ett enklare och billigare sätt för regleringens åstadkommande har därför eftersträfvats. Möjligheterna härutinnan hava blivit avsevärt större genom att Hammarbyleden redan kommit till utförande samt genom ombyggnaden av Södertälje kanal. Slussanordningarnas konstruktion medgiver nämligen utan olägenhet för vardera av dessa leder tappning direkt genom slussen av en vattenmängd av 75 kubikmeter i sekunden. Av de fortfarande såsom erforderlig tappningsmängd ansedda 800 kubikmeter per sekund återstå sålunda omkring 650 kubikmeter,

d. v. s. något mera än den nuvarande maximala avrinningen genom strömmarna i Stockholm. Vid bedömandet av frågan om platsen och sättet för denna vattenmängds framsläppande har hänsyn tagits dels till att, enligt inhämtade upplysningar, ordnandet av ny uppfart till Söder, varmed utförandet av den föreslagna tubledningen vid Söderström nära sammanhänger, icke kan beräknas komma till stånd inom en närmare framtid, dels till de modellförsök, som gjorts för utrönande av huru tappningen till undvikande av för sjöfarten menliga strömningsförhållanden lämpligen borde fördelas. Dessa försök hava givit vid handen, att genom Norrströms båda grenar bör föras en vattenmassa av 500 kubikmeter medan genom Söderström böra framsläppas blott 150 à 185 kubikmeter i sekunden. För tappning av denna senare vattenmängd äro emellertid den nuvarande rännan jämte, efter vidtagande av vissa smärre åtgärder, slussen vid Karl Johans torg tillräckliga. Under sådana förhållanden har den av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen föreslagna dyrbara tubledningen med en kapacitet av 330 kubikmeter i sekunden kunnat såsom obehöfvlig och olämplig lämnas ur räkningen.

Av de föreslagna rensningarna i avloppsledningarna för Mälarens inre delar har rensningen i Kviksund redan kommit till utförande i annat sammanhang, medan rensning av Almarestäket och Erikssund av kommissionen utslutits ur förslaget såsom varande fullt fristående företag.

De åtgärder för regleringens genomförande, som under nu angivna förhållanden av kommissionen befunnits erforderliga, kunna sammanfattas på följande sätt:

I *Norrströms norra gren* anläggas i samband med byggandet av en ny Riksbro en damm med fällbara luckor av s. k. sektor konstruktion, placerade och manövrerade så, att ett vattenskikt alltid komme att rinna över luckan, varigenom denna aldrig komme att synas. Vidare borttages den s. k. puckeln å Helgeandsholmen samt företagas muddringar och andra rensningsarbeten ävensom i anslutning härtill vissa förstärkningar av botten mellan bropelarna för Norrbro.

I *Norrströms södra gren (Stallkanalen)* uppföres damm med sektorlucka något ovanför Mynttorgsbron, varvid det blir möjligt att utnyttja en invid Helgeandsholmen redan befintlig träkista jämte pålning; även Stallkanalen uppmuddras.

I *Söderström* lämnas det nu befintliga täckta avloppet genom gamla slussgraven orört, medan för möjliggörande av erforderlig tappning genom nuvarande slussen anordnas pontonsätt, som i fall av behov, vid de tider på dygnet då slussning icke pågår, införes i slussgraven varefter slussportarna öppnas.

I *Södertälje* liksom vid Hammarbyleden bliva inga åtgärder behöfvliga i fråga om själva slussarna, då slussportarnas säregna konstruktion medger direkt tappning av erforderlig vattenmängd. Med hänsyn emellertid till att Södertäljeslussen på grund av intensivare sjöfart icke alltid bliver

disponibel för tappningen, har det ansetts lämpligt att vid den gamla kanalens mynning i sjön Maren anordna en regleringsdamm i stället för den nu där befintliga jorddammen. För undvikande av olämpliga strömningar m. m. anordnas en stötbotten av trä samt vissa pålningar, varjämte erforderliga upprensningar och muddringar företagas.

Kostnaderna för regleringsföretagets genomförande hava av kommissionen angivits på följande sätt:

Kostnaderna  
för regle-  
ringen.

1) <i>Anläggningskostnader:</i>			
Damm i Riksbron .....	kr. 420,000		
Damm i stallkanalen .....	» 190,000		
Rensningar i Norrström .....	» 170,000		
Pontonsätt i slussen vid Söderström .....	» 90,000		
Damm i Södertälje .....	» 200,000		
		<u>1,070,000</u>	
2) <i>Drift, underhåll och förnyelse:</i>			
Stockholm:			
Drift och underhåll kapitaliserade ..	kr. 120,000		
Förnyelse .....	» 40,000		
Södertälje:			
Drift och underhåll kapitaliserade ..	» 53,000		
Förnyelse .....	» 17,000	<u>230,000</u>	
			<u>1,300,000</u>
3) <i>Skadeersättningar</i> .....		kr. 100,000	
4) <i>Utredningar m. m. samt oförutsedda utgifter</i> .....		» 400,000	
		<u>Summa kr. 1,800,000</u>	

De uppgivna *anläggningskostnaderna* hava framkommit efter detaljerade beräkningar, beträffande väsentliga delar bestyrkta genom kontrollräkningar av Stockholms stads hamnförvaltning och vattenfallsstyrelsen. Kostnaden för damm i Norrströms norra gren har beräknats under förutsättning av ett utförande samtidigt med den planerade Riksbron och utgör alltså den av dammanläggningen orsakade merkostnaden vid brobygget. Den ovan angivna summan, 420,000 kronor, avser det fall att bron utföres i ett spann; väljes såsom tidigare ifrågasatts trespannsbro, ställa sig kostnaderna något lägre, eller omkring 380,000 kronor.

I *driftkostnader m. m.* ingå avlöningar till dammvakter, utgifter för kraft, oljor m. m. Det har förutsatts, att anläggningarna i Stockholm skulle skötas av Stockholms stad genom personalen vid Slussen och Hammarbyleden samt anläggningarna i Södertälje av vattenfallsstyrelsens därvarande personal.

Posten för *skadeersättningar* avser huvudsakligen ersättning för skada å mark under det blivande normalvattenståndet, vilken skada, såsom tidigare nämnts, av jordbruksdelegerade ansetts kunna i kapital skattas till 54,000 kronor.

Vad slutligen posten för *utredningar m. m.* beträffar så har kommissionen, såsom nedan närmare förmäles, ansett, att regleringen bör åvägbringas såsom ett tvångsregleringsföretag enligt vattenlagen. Detta skulle nödvändiggöra undersökningar och värderingar av båtnad för mark och strömfall utöver de genom kommissionens försorg utförda; kostnaderna hava vad jordbruksfastigheter angår uppskattats till 95,000 kronor, medan utgifterna för undersökningar rörande strömfall m. m. icke kunnat med säkerhet beräknas. I sagda post ingå vidare kostnaderna för domstolsbehandlingen, vilka enligt gjorda rön ansetts komma att stiga till avsevärda belopp; uppskattningsvis har för domstolsförfarande och utredningar i övrigt antagits en summa av 100,000 kronor. Vidare har ansetts erforderligt att medtaga utgifter för regleringsföretagets administration med ett kapitaliserat belopp av 25,000 kronor.

I summan för utredningar hava därjämte upptagits kostnaderna för Mälarkommissionens arbete med ett preliminärt till 40,000 kronor angivet belopp, och vidare en summa av 50,000 kronor för bekostande av den delegation för fortsättning av utrednings- och förhandlingsarbetena, om vars tillsättande kommissionen enligt vad nedan närmare sägs gör hemställen.

För *oförutsedda utgifter* hava beräknats 90,000 kronor.

Jämförelse  
mellan  
båtnad och  
kostnad.

Den av kommissionen gjorda utredningen visar alltså, att medan kostnaderna för regleringsföretaget kunna beräknas till omkring 1,800,000 kronor, den genom detsamma uppkommande båtnaden kan skattas till ej mindre än omkring 4,750,000 kronor. Härtill komma vissa fördelar, vilka kommissionen ansett icke kunna uppskattas till bestämda belopp i penningar, såsom regleringens betydelse för Mälardalen i allmänt ekonomiskt och hygieniskt avseende. Företaget måste därför enligt kommissionens mening anses giva en avsevärd vinst.

Kostnads-  
ernas för-  
delning.

I överensstämmelse med de kommissionen givna direktiven har kommissionen uppgjort förslag till fördelning å de olika intressena av det ovan angivna kostnadsbeloppet. Rörande de grundsatser, som kommissionen därvid följt, har kommissionen anfört följande:

De intressen, som finge nytta av en sänkning av de höga vattenstånden, borde icke deltaga enbart i kostnaderna för utvidgningarna av Mälarens utlopp utan även i dammanläggningarna, enär dessa vore nödvändiga för att förhindra en otillåtlig sänkning av lågvattenstånden. Likaså borde de intressen, som påfordrade utförande av dammbyggnader, även deltaga i kostnaderna för utvidgningarna till förekommande av den skada, som eljest skulle kunna uppkomma genom höjning av högvattenstånden. Företaget finge där-

för betraktas som en enhet, och kostnaderna för detsamma utförande och framtida skötsel och förvaltning fördelas å respektive intressen i förhållande till båtnaden av företaget, därvid dock viss hänsyn även finge tagas till de olika intressenas bärkraft och antagliga blick för nyttan av regleringens genomförande. Man kunde i sistberörda hänseende icke bortse därifrån, att vissa intressesfärer vore relativt lätta att överblicka, varemot andra, särskilt lantbrukets med dess hundratals över en stor ytvidd spridda intressenter, måste bliva förhållandevis svåra att sammanhålla.

Ur sålunda angivna synpunkter har kommissionen uppgjort följande förslag till fördelning av kostnaderna, därvid samma gruppindelning använts som tidigare beträffande båtnadsfördelningen:

Jordbruket .....	kronor	700,000
Stockholms stad .....	»	700,000
Övriga städer, köpingar och municipal- sambällen vid Mälaren .....	»	100,000
Enskilda industrier i städerna och på landsbygden .....	»	100,000
Enskilda ägare av hus och tomtmark i städerna och på landsbygden .....	»	75,000
Ägare av strömfall .....	»	1,000
Staten .....	»	124,000
<hr/>		
Summa kronor		1,800,000

Kommissionen övergår härefter till frågan om tillstånd till regleringsföretaget, dettas organisation och bidragsskyldighetens ordnande.

Sättet för  
regleringens  
genom-  
förande.

Till en början framhåller kommissionen, att kommissionen ansett det på grund av jordbrukets för närvarande betryckta läge ävensom i anledning av det stora antalet ägare av mark omkring Mälaren uteslutet att på frivillig väg åstadkomma ett något så när fullständigt deltagande av markägarna i kostnaderna för regleringens utförande. Det vore därför enligt kommissionens mening lämpligast, att företaget med stöd av bestämmelserna i vattenlagen genomfördes som ett *tvångsregleringsföretag*. Kommissionen giver följande översikt av vattenlagens stadganden i ämnet:

Reglerings-  
företagets  
form.

*Ägare av mark och strömfall*, som förenade sig i en gemensam ansökan till vederbörande vattendomstol om tillstånd till utförande av ett regleringsföretag och vilka representerade över 50 procent av den båtnad, som företaget för *dylika* fastigheter medförde, ägde rätt att tvinga övriga ägare av mark och strömfall att deltaga i företaget, envar i förhållande till hans båtnad. Lagen medgäve även möjlighet för kronan, landsting, städer och andra kommuner att ansluta sig till en dylik ansökning genom att förbinda sig att bidraga med visst anslaget belopp. En sådan anslutning medförde, om förbehåll därom gjordes, delaktighet i företaget. Lagen gäve ytterligare möjlighet för deltagarna i ett sådant företag att, därest det *efter* företagets genomförande befunes, att regleringen komme att leda till stadigvarande

nytta för allmän hamn eller annan allmän farled eller för kloakledning, genom talan vid vattendomstolen framtvinga bidrag av ägarna av dylika anläggningar i den mån de icke redan lämnat frivilliga anslag, svarande mot dylik båtnad.

Däremot gäve lagen icke dem, som erhöle nytta av en reglering i annat avseende än genom förbättring av värdet å mark och strömfall, rättighet att tvinga andra att deltaga i en sådan reglering. Även om en del mark- och strömfallsägare deltog i ansökningsen jämte sökande, som hade nytta i annat avseende, finge dessa senares nytta icke inräknas i båtnaden, när det gällde att avgöra, huruvida sökandena representerade erforderlig båtnadsmajoritet för att intvinga övriga mark- och strömfallsägare i företaget. Staten, lands- ting, städer och kommuner kunde således icke i annan egenskap än som mark- och strömfallsägare tvinga utomstående till deltagande.

För att regleringen skulle kunna genomföras med allmänt deltagande i kostnaderna från markägarnas sida måste sålunda, framhåller kommissionen, ägare av mark och strömfall, representerande över 50 procent av den för dylik egendom uppkommande nyttan av regleringen, begära tillstånd till densamma utförande och åläggande för övriga mark- och strömfallsägare att deltaga i detsamma. Till denna ansökan borde ansluta sig staten, städer och andra kommuner, som ville lämna anslag till regleringens utförande med förbehåll om delaktighet i företaget.

Kommissionen omnämner härefter vissa omständigheter, som kunna inverka på möjligheterna att få en tvångsreglering till stånd samt redogör för de åtgärder, som kommissionen ansett nödiga för att säkerställa företagets genomförande.

I förslaget till fördelning av kostnaderna för regleringens genomförande har kommissionen ansett skäligt att påföra staten i dess egenskap av ägare till Södertälje kanal och andra anläggningar, byggnader och tomter samt för farleder i Mälaren ett bidragsbelopp av 124,000 kronor. Med hänsyn till företagets allmännyttiga beskaffenhet — i åtskilliga hänseenden medförande en båtnad, för vilken bidrag icke kunde uttagas — samt i betraktande jämväl av angelägenheten att framdriva företaget har kommissionen ansett staten kunna och bära sträcka sig något längre. Staten borde sålunda lämna vissa garantier, som kunde befordra anslutningen till företaget och giva detsamma nödig stadga.

Främst påpekar kommissionen, att anslutningen till en ansökan om tvångsreglering till stor del komme att bliva beroende på vilken risk sökandena kunde komma att löpa för den händelse de gjorda beräkningarna skulle slå fel. Kommissionen förordar därför viss av staten garanterad begränsning av ansvaret för kostnaderna samt anför härom bland annat följande:

Staten, städer, andra kommuner och industrier, som lämnade fasta anslag till företaget, kunde icke, om ej särskilda åtaganden gjordes, bliva skyldiga att utöver anslagen ansvara för kostnaderna för företagets utförande, så vitt icke vederbörande anslag tilltagits så lågt, att det icke kunde anses fullt

Förut-  
sättningarna  
för vinnande  
av nödig  
anslutning  
för företagets  
genom-  
förande.

Viss garanti  
av staten.

täcka vad av kostnaderna borde belöpa å anslagsgivaren med hänsyn till den båtnad, som uppkomme för av honom ägd mark, hamnar, allmänna farleder och kloakledningar. Betalningsskyldigheten för den del av kostnaderna, som icke skulle täckas genom fasta anslag eller efter regleringens utförande uttagbara bidrag, komme däremot att vila på mark- och strömfallsägarna. Visserligen skulle, om regleringsarbetenas utförande ordnades på sätt kommissionen tänkt sig, osäkerhetsmoment förefinnas egentligen endast i fråga om kostnaderna för själva utredningen och skadeersättningar för lågvattenytans höjning, vilka kostnader kommissionen ansåge sig hava beräknat i övertakt. Men det oaktat finge det, särskilt under nuvarande ekonomiska förhållanden, icke med sannolikhet förväntas, att mark- och strömfallsägare, representerande erforderlig båtnadsmajoritet — kommissionen hade härvid särskilt tänkt på jordbrukarna — skulle, om ansvaret sålunda fördelades, vilja ställa sig som sökande till företaget.

Den begränsning av mark- och strömfallsägares ansvarighet, som med hänsyn härtill syntes erforderlig, borde enligt kommissionens mening lämpligen ordnas så, att staten ställde sig som garant för den del av kostnaderna, som eventuellt kunde lagligen belöpa på jordbruket utöver det ovan angivna beloppet, 700,000 kronor. För att vidmakthålla vederbörandes intresse att hålla utredningskostnaderna vid skäliga belopp borde emellertid i denna garanti göras den inskränkningen, att å jordbruket alltjämt skulle vila en femtedel av kostnadsökningen. Motsvarande statsgaranti syntes böra lämnas även i fråga om enskilda ägare av annan än jordbruksmark samt strömfallsägare.

Jämte den för intressenterna härigenom åstadkomna begränsningen av det belopp, varmed bidrag kunde komma att utkrävas, har kommissionen ansett nödigt, att garanti skapades för att ägare av jordbruksmark komme att erhålla *statsbidrag till kostnadernas betäckande* ävensom *odlingslån*, så att de icke nödgades att för företaget utgiva kontanta bidrag annat än i form av ränta och amortering å beviljat lån. Visshet, att sådant lån och bidrag komme att beviljas till hela det ifrågavarande beloppet, kunde emellertid icke vinnas, med mindre beslut därom fattades av statsmakterna. Meddelande av statsbidrag till sådana markägare, som enligt hittills gällande regler icke kunna erhålla sådant, har kommissionen däremot ansett icke böra eller lämpligen kunna ifrågasättas.

Slutligen har kommissionen föreslagit, att staten skulle — eventuellt jämte Stockholms stad — *förskottera kostnaderna* för erforderliga utredningar ävensom för regleringsfrågans behandling vid domstol.

I fråga om övriga intressenter i företaget har kommissionen först beträffande Stockholms stad förutsatt, att staden skulle förbinda sig att utföra de byggnadsarbeten m. m., som enligt kommissionens förslag erfordrades i utloppen inom Stockholm, samt att för all framtid vidmakthålla anläggningarna ävensom att ombesörja den enligt regleringsplanen erforderliga vattentappningen av intill 725 kubikmeter i sekunden, allt mot en engångsersättning av 1,030,000 kronor.

Förbindelse av  
Stockholms  
stad.

Staden skulle därjämte förbinda sig att till regleringsföretaget anslå ett belopp av tillhoppa 700,000 kronor, däri inräknad den del av kostnaderna, som enligt vattendomstolens dom kunde komma att falla å staden tillhörig mark, som icke användes till jordbruk. Stadens bidrag för annan båtnad än markbåtnad skulle alltså komma att utgöras av skillnaden mellan sistnämnda av vattendomstolen fastställda belopp och 700,000 kronor.

Förbindelser  
från övriga  
städer m. fl.

Övriga städer och kommuner skulle förbinda sig att till regleringsföretaget lämna anslag å vissa belopp, eventuellt beräknade på samma sätt som angivits för Stockholms stad.

Vidare skulle industriella företag avlämna förbindelser att gälda för varje fall såsom skäliga och lämpliga ansedda belopp.

Åtagande av  
vattenfalls-  
styrelsen.

Därjämte skulle enligt kommissionens förslag vattenfallsstyrelsen efter vederbörligt bemyndigande mot en engångsersättning av 270,000 kronor åtaga sig att utföra och vidmakthålla anläggningarna vid Södertälje kanal samt ombesörja tappning därstädes av intill 75 kubikmeter i sekunden.

Tillsättande  
av en för-  
handlings-  
delegation.

Kommissionen framhåller härefter, att ett omfattande arbete för regleringsföretaget komme att erfordras, innan vederbörlig anslutning kunde vinnas för en ansökan till vattendomstolen och de av kommissionen förutsatta åtagandena m. m. kunde erhållas, vadan alltså *slutlig* ställning från statsmakternas sida till frågan om företaget realiserande icke nu behövde tagas.

Sålunda gällde det att genom föredrag, sammanträden och annorledes väcka och vidga intresset för företaget bland markägarna. Vidare måste en mängd förhandlingar bedrivas samt preliminära avtal ingås med städer, kommuner, industrier och andra intressenter. I sammanhang härmed komme säkerligen ytterligare utredningar att bliva behövlige. Sedan slutligen dessa förberedelser undangjorts syntes det bliva nödvändigt att bearbeta det föreliggande materialet för eventuell framställning till Kungl. Maj:t och riksdagen.

Enligt kommissionens mening borde detta förberedande arbete, som syntes böra bedrivas på huvudsaklig basis av kommissionens förslag, anförtros åt en av Kungl. Maj:t utsedd *förhandlingsdelegation*, bestående av en ordförande och en sekreterare samt utrustad med erforderligt tekniskt biträde.

Delegationens arbete syntes komma att bliva i hög grad krävande och tidsödande, vadan skäliga arvoden borde tilldelas dess ledamöter. Vidare erfordrades medel för ersättning åt tekniska sakkunniga, ombud i orterna för underhandling med vederbörande intressenter samt för bestridande av rese- och kanslikostnader. För dessa ändamål kunde beräknas åtgå omkring 50,000 kronor. Kommissionen har ansett, att dessa för delegationens arbete erforderliga medel kunde erhållas endast under förutsättning, att de ställdes till förfogande av statsmedel; och har kommissionen erinrat därom, att beloppet borde betraktas endast som ett förskott å kostnaderna för företaget, vilket komme att återgäldas av till företaget inflytande medel.



Kommissionen har under åberopande av vad sålunda anförts hemställt, att Kungl. Maj:t måtte hos riksdagen göra framställning om anvisande förskottsvis av ett belopp å 50,000 kronor, att användas enligt Kungl. Maj:ts bestämmande till utgifter för en delegation med uppgift att i huvudsaklig överensstämmelse med kommissionens förslag förhandla och träffa preliminära avtal med städer, kommuner och andra intressenter ävensom verka för att bland mark- och strömfallsägarna väcka intresse för regleringsföretaget och anslutning till ansökan om tillstånd till detsamma samt till Kungl. Maj:t inkomma med de förslag i ärendet, vartill förhållandena kunde giva anledning.

Kommissionens hemställan.

Mälarkommissionens betänkande har för yttrande remitterats *dels* till vattenfallsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, lantbruksstyrelsen och byggnadsstyrelsen, *dels* i vad anginge frågan om tillsättande av en förhandlingsdelegation till överståthållarämbetet, länsstyrelserna i de fyra till Mälaren gränsande länen samt statskontoret.

Yttranden.

I utlåtande den 18 januari 1926 framhåller vattenfallsstyrelsen inledningsvis, att några delade meningar knappast torde förefinnas om önskvärdheten av regleringens förverkligande. Styrelsen erinrar om att enligt kommissionens beräkningar mot ett båtnadsbelopp av 4,750,000 kronor svarade en kostnad av blott 1,800,000 kronor, samt framhåller, att denna kostnad även till sitt absoluta belopp vore så låg, att den icke borde verka avskräckande, då det gällde ett så viktiga intressen berörande företag och då den vidare komme att uppdelas på många intressegrupper, vardera representerande ett stort antal intressenter. Styrelsen uttalar vidare såsom sin mening, att det å staten belöpande kostnadsbidraget i betraktande av de avsevärda fördelar, som regleringen skulle medföra, för statens del måste betraktas som väl använda pengar.

Vattenfallsstyrelsen.

Beträffande därefter de särskilt vattenfallsstyrelsen berörande regleringsanordningarna i Södertälje meddelar vattenfallsstyrelsen, att, såvitt styrelsen genom utförda provtappningar kunnat utröna, den av kommissionen förutsatta tappningen genom slussen om 75 kubikmeter i sekunden kunde tillåtas med hänsyn såväl till kanaltrafiken som till beståndet av kanalens slänter och botten, vilka till stor del utgjordes av grus och sand. Styrelsen uttalar sin anslutning till kommissionens förslag, att byggandet av regleringsdammen vid sjön Maren m. m. ävensom tappningens handhavande borde anförtros åt styrelsen.

Vattenfallsstyrelsen förklarar sig slutligen tillstyrka, att en förhandlingsdelegation tillsättes i enlighet med kommissionens förslag samt att det härför erforderliga beloppet äskas av riksdagen.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen förordar i utlåtande den 12 januari 1926 bifall till kommissionens hemställan om tillsättande av en förhandlingsdelegation.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen.

Lantbruks-  
styrelsen.

I utlåtande den 14 januari 1926 uttalar lantbruksstyrelsen såsom sin mening, att de av kommissionen i fråga om jordbruket verkställa båtnads- och skadeberäkningarna med hänsyn till materialets ofullständighet och i vissa delar tvivelaktiga värde måste anses såsom mycket approximativa, vadan kommissionens kalkyler angående regleringens inverkan på jordbruket endast kunde tjäna till viss ledning för frågans bedömande i stora drag. Styrelsen framhåller i detta sammanhang, att kommissionen icke syntes hava tillfullo beaktat den skadliga inverkan på jordbruket, som kunde förväntas bli en följd av fastställandet av ett normalvattenstånd av + 4.20 meter. Genom att vattnet komme att hållas vid denna höjd under större delen av året komme nämligen värdeinsänkning att inträda jämväl å viss mark över nivån + 4.20 till följd av sämre torrläggning än för närvarande. Styrelsen ansåge, att en undersökning härutinnan skulle givit till resultat någon nedsättning av det för jordbrukets del angivna båtnadsbeloppet, 1,700,000 kronor

Under erinran om kommissionens förslag rörande statens åtagande för regleringsfrågan framdrivande förklarar sig lantbruksstyrelsen tillfullo inse, det uppoffringar från statens sida vore ofrånkomliga, därest frågan skulle kunna bringas till en slutlig lösning, och att styrelsen funne dylika uppoffringar i viss utsträckning kunna väl försvaras med hänsyn till regleringsföretagets stora betydelse för det allmänna. Styrelsen fortsätter därefter:

Å andra sidan borde det vara angeläget att tillse, att icke större krav ställdes på ekonomiskt bistånd av staten, än vad för vinnande av det avsedda målet kunde vara oundgängligen nödvändigt, ävensom att de kostnader, som komme att påläggas intressenterna i företaget, icke bleve onödigtvis uppdrivna. Därvid syntes i främsta rummet kostnaderna för ärendets förberedande behandling böra beaktas.

Kostnaderna för kommissionens arbete beräknades komma att uppgå till omkring 40,000 kronor och för förhandlingsdelegationen till 50,000 kronor. Sålunda erfordrades i första hand ett sammanlagt förskott av statsmedel utav 90,000 kronor. För detta belopp erhöles, under förutsättning att delegationens verksamhet kröntes med framgång, varom någon säkerhet emellertid icke torde föreligga, dels vissa antagligen av en mångfald villkor och förbehåll kringgåddade förbindelser och avtal från av regleringen berörda städer, kommuner och enskilda och dels ansökning till vattendomstolen från jordbrukare kring Mälaren i så stor omfattning, att enligt delegationens bedömande villkoret angående båtnadsmajoritet vore uppfyllt. Med avseende härå finge emellertid tagas i betraktande de betydande svårigheter, vilka enligt vad erfarenheten utvisade oundvikligen inställde sig vid försök att åstadkomma frivilliga, bindande överenskommelser med ekonomiska konsekvenser mellan ett större antal av samma vattenregleringsföretag berörda jordägare.

Utredningsfrågan komme därefter att inträda i ett nytt skede, i det att erforderliga markundersökningar för noggrannare bestämmande av jordbrukets båtnad genom regleringen samt för fördelning av nämnda båtnad på de olika fastigheterna skulle igångsättas. Dylika undersökningar finge anses ofrånkomliga för åstadkommande av sådan fullständig utredning i ämnet.

som i vattenlagen förutsattes såsom villkor för tvångsdelaktighet i regleringsföretaget och därmed förenade kostnader. Sådan fullständig utredning hade även av kommissionen ansetts utgöra en nödvändig förutsättning för att regleringen skulle kunna genomföras.

Kostnaderna för denna utredning, som enligt kommissionens förslag skulle förskottas av statsmedel, beräknades till 95,000 kronor. Detta belopp motsvarade ungefär de sammanlagda kostnaderna för kommissionens och delegationens arbeten. Jämförelsen syntes i verkligheten komma att visa sig ännu gynnsammare för den ifrågakommande utredningens del, enär de av kommissionen beräknade kostnaderna för densamma borde enligt lantbruksstyrelsens uppfattning kunna genom lämplig anordning av undersökningsarbetet ej oväsentligt nedbringas under det av kommissionen beräknade beloppet.

Genom sistnämnda undersökningar skulle en fullständig utredning av jordbrukets båtnad av regleringen ävensom fördelning av denna båtnad på de olika jordbruksfastigheterna åstadkommas. Denna utredning finge jämväl anses bliva av bestående värde. Därest planen på Mälarens reglering tilläventyrs även denna gång måste övergivas, komme sålunda nämnda utredning att vara i huvudsak gällande för en avsevärd framtid och skulle komma till nytta, för den händelse regleringsfrågan ånyo bleve aktuell, vilket med tämligen stor visshet kunde förutsättas bliva fallet. Då den omedelbara nyttan av den påtänkta delegationens arbete kunde befaras bliva tämligen illusorisk och då detsamma sväriligen kunde tänkas medföra något bestående resultat av större värde, syntes det kunna ifrågasättas, huruvida icke strävandena nu borde direkt inriktas på åstadkommande av dylik fullständig utredning beträffande regleringen.

I anslutning till vad sålunda anförts förklarar lantbruksstyrelsen sig anse det icke utan vidare kunna med full säkerhet påräknas, att det allmänna, därest det för förhandlingsdelegationen äskade anslaget beviljades, under alla förhållanden komme att beredas däremot svarande gagn. I betraktande emellertid av det i mångt och mycket säregna läge, vari förevarande regleringsföretag befunde sig och särskilt de många krafter av olikartad natur det här gällde att förena om en gemensam uppgift av stor omfattning och betydelse, funne styrelsen dock naturligt att det allmänna i detta fall dels påtog sig särskilda ekonomiska risker, som eljest ej borde ifrågakomma, och dels genom att möjliggöra tillkomsten av delegationen sörjde för förefintligheten av ett organ, särskilt lämpat för den propaganda och förhandlingsverksamhet, vars resultat i allt fall syntes utgöra en nödvändig förutsättning för hela företagens igångsättande.

Men hänsyn härtill har lantbruksstyrelsen förklarat sig — om ock icke utan tvekan — böra tillstyrka kommissionens framställning.

Vid förenämnda utlåtande har fogats en reservation av byråchefen O. Fredholm. Reservation.

Efter att hava inledningsvis framfört kritik mot vissa delar av de Mälarens regleringskommission givna direktiven har reservanten såsom sin mening uttalat, att tanken på en förhandlingsdelegation borde uppgivas och strävandena i stället inriktas på att åstadkomma den av lantbruks-

styrelsen omförmälda fullständiga utredningen angående storleken av jordbrukets båtnad av regleringen och fördelningen av denna båtnad. Då under alla förhållanden kostnaderna för denna utredning vore avsedda att förskottas av staten, syntes nämligen en besparing kunna ernås genom att igångsätta nämnda utredning utan förmedling av delegationen. Dylik åtgärd syntes desto mer befogad, som staten vore ägare till av regleringsföretaget berörda marker av ej obetydligt omfång. Tillkomsten av utredningen vore ägnad att underlätta förhandlingar med de intressenter, vilka icke lagligen kunna åläggas att delta i företaget, och anslutningen från jordbrukarnas sida borde med större lätthet kunna åstadkommas under de för utredningen nödvändiga undersökningarna. Vidare kunde genom en dylik utredning visshet vinnas om förefintligheten eller ej av båtnadsmajoritet, och förhållandet mellan de olika intressegruppernas båtnad borde kunna fixeras med större tillförlitlighet. Det vore nämligen ej uteslutet, att efter ytterligare utredning kostnaderna för företaget kunde finnas böra fördelas efter andra grunder än kommissionen tänkt sig. Reservanten ansåge med hänsyn till vad sålunda och i övrigt anförts, att lantbruksstyrelsen bort avstyrka kommissionens framställning.

*Byggnadsstyrelsen.*

Byggnadsstyrelsen har i utlåtande den 7 januari 1926 framhållit angelägenheten av att frågan om Mälarens reglering inom en snar framtid definitivt löses, samt förklarat sig helt ansluta sig till Mälarkommissionens uttalande. Styrelsen ville särskilt betona, att det för byggnader å pågrund vore av synnerlig vikt, att Mälarens lågvattenyta höjdes i enlighet med kommissionens förslag. Framställningen om beredande av ett belopp om 50,000 kronor för bestridande av utgifterna för en förhandlingsdelegation ville byggnadsstyrelsen tillstyrka.

*Överståthållarämbetet m. fl.*

Överståthållarämbetet samt länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Södermanlands och Västmanlands län hava förklarat sig icke hava något att erinra mot kommissionens förslag om tillsättande av en förhandlingsdelegation.

*Statskontoret.*

Statskontoret har i utlåtande den 8 december 1925 yttrat, att då Kungl. Maj:t tagit initiativet till utredningen om Mälarens reglering samt det utredningsarbete, som ytterligare erfordrades, torde böra verkställas genom den föreslagna delegationen, syntes de erforderliga kostnaderna böra förskottas av statsverket. Med hänsyn till storleken av det härför behövliga beloppet syntes, som kommissionen hemställt, ett särskilt anslag böra äskas av riksdagen. Anslaget borde givas karaktären av reservationsanslag, och beloppet borde anses som förskott å anläggningskostnaderna att ersättas statsverket av medel, som kunde bliva tillgängliga för regleringens genomförande.

Såsom inledningsvis antytts har behovet av begränsning av Mälarens högvattenstånd gjort sig gällande sedan mycket lång tid tillbaka. Av de sedan år 1774 med vissa mindre avbrott föreliggande vattenståndsobservationerna framgår, att högre flöden förekomma med en viss regelbundenhet. I den mån odlingen skridit framåt, bebyggelsen av Mälarens stränder blivit tätare samt industrien och samfärdseln utvecklats, hava olägenheterna icke blott av de exceptionella högvattenstånden utan även av vattenståndens växlingar överhuvud taget blivit alltmera framträdande. Det gäller numera icke blott att skapa skydd mot översvämningar utan även att åstadkomma en lämplig tappning och att begränsa lägvattenståndet, alltså åstadkomma en verklig reglering. Från att hava varit nästan uteslutande ett jordbruksintresse har frågan alltmera blivit av ingripande betydelse även för städerna, särskilt Stockholm, för industrien och för kommunikationerna.

Förutsättningarna för regleringens förverkligande ställa sig också nu betydligt gynnsammare än tidigare dels genom Hammarbyledens tillkomst, dels genom Södertälje kanals ombyggnad; dessa båda arbeten få nämligen direkt betydelse för regleringen genom minskat behov av nya anordningar för den erforderliga tappningen.

Att spørsmålet om Mälarens reglering nu tränger till en snar lösning sammanhänger med planerna på byggandet av den s. k. Riksbron. Detta brobygge, som länge stått på dagordningen och som på grund av trafikförhållandena snart måste komma till stånd, berör nämligen den viktigaste av de för regleringen erforderliga anordningarna, dammbyggnaden i Norrströms norra gren. Ur såväl praktiska som estetiska synpunkter bör denna dammbyggnad förläggas till samma plats som bron, och arbetenas utförande vid olika tidpunkter skulle otvivelaktigt medföra betydande svårigheter samt avsevärt högre kostnader. Det torde sålunda vara tydligt, att — alldeles fränsett den inverkan, som det år 1924 inträffade, osedvanligt höga vattenståndet kan hava haft för frågans upptagande — den lämpliga tidpunkten för företagets genomförande nu är inne.

Genom Mälarkommissionens arbete föreligga ingående planer och kostnadsförslag beträffande erforderliga arbeten samt approximativa beräkningar rörande nyttan av företaget. Den av kommissionen verkställda utredningen synes visa, att avsevärda fördelar skulle stå att vinna genom en begränsning av vattenstånden på sätt föreslagits. Någon granskning rörande riktigheten av de erhållna resultaten kan icke här komma i fråga.

Jag vill emellertid icke underlåta att i detta sammanhang något beröra de uttalanden, som av lantbruksstyrelsen gjorts rörande beräkningarna av jordbrukets båtnad. Enligt styrelsens mening skulle icke någon hänsyn tagits till den skada å mark, belägen över nivån + 4.20 meter, som uppkommer därigenom, att vattenståndet under vegetationsperioden normalt

kommer att hållas vid sagda nivå i stället för att såsom förut under viss del av sommaren nedgå därunder. Enligt vad jag från kommissionen inhämtat har emellertid det högre normalvattenståndets inverkan å högre liggande mark ingalunda förbisetts, ehuru särskilda beräkningar rörande denna inverkan icke ansetts erforderliga. Dels har det ansetts, att det nya normalvattenståndet icke skulle hava nämnvärt skadlig inverkan på den markareal, som är belägen över nivån + 5.20 meter, d. v. s. den egentliga åkermarken, dels har ock framhållits, att mot en eventuell skada av normalvattenståndet + 4.20 meter i varje fall finge vägas den nytta av ej allt för lågt grundvattenstånd, som genom regleringen skulle åvägabringas för stora vidder såväl åker som äng.

På grund av de tappningsmöjligheter, som erhållits i Södertälje och Hammarbyleden, har det blivit kommissionen möjligt att upptaga kostnaderna för företagets genomförande avsevärt lägre än tidigare ansetts nödigt. Mot de i väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förslag av år 1908 med då rådande penningvärde beräknade utgifterna av 2,140,000 kronor för enbart byggnadsarbeten svarar sålunda nu en beräknad total kostnad å 1,800,000 kronor. Härigenom har ock förhållandet mellan båtnad och kostnad kommit att ställa sig gynnsamt. För att möjliggöra en bättre översikt härutinnan samt i fråga om den fördelning av kostnaderna på de olika intressegrupperna, som föreslagits av kommissionen, må meddelas följande sammanställning:

	Båtnad.	Kostnad.	Kostnadens storlek i förhållande till båtnaden.
Jordbruket .....	1,760,000	700,000	40 %
Stockholms stad .....	1,700,000	700,000	41 %
Övriga städer m. fl. ....	420,000	100,000	24 %
Industrier .....	350,000	100,000	29 %
Ägare av hus och tomtmark .....	180,000	75,000	42 %
Ägare av strömfall .....	2,000	1,000	50 %
Staten .....	340,000	124,000	36 %

Av den förebragta utredningen framgår otvetydigt, att staten genom den föreslagna regleringen skulle tillföras avsevärd nytta dels i egenskap av fastighetsägare och ägare av Södertälje kanal m. fl. anläggningar, dels såsom företrädande det allmänna. Det må särskilt erinras därom, att de dyrbara anläggningarna vid Södertälje kanal samt djupfarleden i Mälaren kunna för sitt ändamål fullt utnyttjas endast under förutsättning att Mälarens vattenyta regleras i överensstämmelse med kommissionens förslag. Då härtill kommer, att det med hänsyn till företagets stora omfattning och de olikartade intressena möter särskilda svårigheter att utan statens ingripande åstadkomma erforderlig samverkan till frågans lösning,

anser jag, att staten bör fullfölja det initiativ i förevarande avseende, som nu senast tagits genom Mälarkommissionens tillsättande.

Enligt Mälarkommissionens förslag skulle regleringen genomföras såsom ett tvångsregleringsföretag, grundat på ansökan av mark- och strömfallsägare med anslutning av staten, städer och andra kommuner, vilka skulle förbinda sig att mot delaktighet i företaget lämna vissa anslag till regleringens utförande. Statens insats för närvarande skulle bestå i att förskjuta kostnaden för den förhandlingsdelegation, som enligt kommissionens mening vore nödvändig för att åstadkomma den erforderliga anslutningen av mark- och strömfallsägare samt åvägabringa de förutsatta åtagandena av städer m. fl. I fråga om kommissionens förslag angående sättet för regleringens genomförande hava några delade meningar icke kommit till uttryck i de avgivna yttrandena. Då det svårligen blir möjligt att på frivillighetens väg åstadkomma en mera fullständig sammanslutning av intressenterna, lärer också en tvångsreglering vara den enda framkomliga vägen för att en efter den uppkommande nyttan någorlunda rättvis fördelning av kostnaderna skall kunna ernås.

Rörande lämpligheten av kommissionens förslag att tillsätta en förhandlingsdelegation för de förberedande arbetena har däremot viss tvekan kommit till synes. Lantbruksstyrelsen har nämligen antytt och reservanten i styrelsen föreslagit, att man skulle utan förhandlingsdelegationen som mellanled omedelbart igångsätta en ingående undersökning av båtnaden för jordbruket, vilken under alla förhållanden bleve nödvändig, och som, även om regleringen icke kunde nu komma till stånd, dock skulle hava ett bestående värde.

Vid bedömande av denna fråga torde man emellertid få utgå från att regleringen över huvudtaget icke lärer komma till stånd utan medverkan av främst Stockholms stad och därjämte även andra vid Mälaren belägna samhällen ävensom industrierna. Det torde vara uppenbart, att spørsmålet om dessa intressenters bidrag, bidragens storlek och formerna för deras utgående m. m. icke kan på ett framgångsrikt sätt lösas annorledes än under förhandlingar med representanter för vederbörande. Det lärer alltså, vilken väg man än går, bliva nödvändigt att förr eller senare hava tillgång till ett organ, som kan utföra detta förhandlingsarbete, något som även lantbruksstyrelsen i slutet av sitt yttrande betonar.

De av kommissionen verkställda utredningarna torde kunna läggas till grund för en beräkning av de belopp, med vilka de olika intressena böra deltaga i kostnaderna, ävensom för överenskommelse därutinnan mellan de olika intressenterna. Skulle exempelvis förhandlingarna med Stockholms stad misslyckas, torde frågan få anses hava kommit i sådant läge, att ytterligare kostnader icke för närvarande böra nedläggas på densamma. Om den föreliggande möjligheten att genom dammanläggningens utförande i sammanhang med Riksbronns byggande inbespara avsevärda kostnadsbelopp icke tillvaratages, måste det anses synnerligen ovisst, huruvida

och när regleringen kan komma till utförande. Den ifrågasatta fullständiga utredningen om båtnaden för markägarna skulle i sådant fall på grund av ändrade förhållanden kunna inom jämförelsevis kort tid få ringa värde.

Under sådana omständigheter anser jag mig böra förorda kommissionens förslag om tillsättande av en delegation för utförande av det förberedande arbete, som erfordras för att åstadkomma den nödiga anslutningen till företaget. Då delegationens storlek och sammansättning i viss mån kan vara beroende av i vad mån tillfälle erbjuder sig att för uppdraget förvärva särskilt lämpade personer, torde bestämmandet härav böra ankomma på Kungl. Maj:t. De medel, som behövas för delegationens verksamhet, torde i överensstämmelse med kommissionens av myndigheterna tillstyrkta förslag böra förskjutas av staten. Att nu erhålla bidrag härtill från de intressenter, med vilka förhandlingarna skola bedrivas, lär icke vara möjligt.

Skulle företaget komma till stånd, blir ju det av staten för delegationen beviljade beloppet endast att betrakta som ett förskott, vilket kommer att, till den del det icke bör belöpa å staten i egenskap av medintressent i företaget, ersättas av övriga intressenter. Skulle det visa sig, att erforderliga förutsättningar saknas för fortsatta förhandlingar, kommer delegationens verksamhet givetvis att omedelbart avbrytas för undvikande av onödiga utgifter. Mot det för ändamålet föreslagna beloppet, 50,000 kronor, har jag intet att erinra. Jag anser mig alltså böra tillstyrka bifall till kommissionens hemställan.

Kommissionen har framhållit, att slutlig ställning till kommissionens förslag i fråga om statens förpliktelser såsom medintressent i det tilltänkta regleringsföretaget icke nu behövde intagas. Först sedan delegationen lyckats försäkra sig om medverkan till regleringen från mark- och strömfallsägare i erforderlig utsträckning samt avslutat preliminära avtal om bidrag med övriga ifrågakommande intressenter, skulle tiden vara inne för statsmakterna att med hänsyn till då rådande förhållanden träffa avgörande i förevarande hänseende. Emellertid har kommissionen utgått från att delegationens förhandlingar skulle bedrivas på grundval av det av kommissionen framlagda förslaget i fråga om fördelning av kostnaderna å de olika intressegrupperna och vissa intressenters särskilda åtaganden. I viss mån lär därför ett beslut, som möjliggör delegationens tillkomst, innefatta ett preliminärt ställningstagande till frågan, i vilken omfattning staten kan tänkas komma att ekonomiskt medverka till regleringens åvägbringande.

Utöver erläggande av den i förhållande till båtnaden utmäta andelen i kostnaderna, 124,000 kronor, samt förskotterande av utgifterna för vissa utredningar m. m., skulle statens medverkan bestå dels i viss garanti för gäldandet av större delen av den kostnad, som kan komma att belöpa å



ägare av mark eller strömfall utöver det i förslaget till kostnadsfördelning för vederbörande angivna beloppet, *dels* i förbindelse att tillhandahålla ägare av jordbruksmark statsbidrag och odlingslån, sammanlagt motsvarande hela den å hans mark belöpande, vid företagens igångsättande beräknade och godkända kostnaden för regleringen.

Vad först beträffar ansvarigheten för kostnader utöver de beräknade, så lär med de noggranna och detaljerade utredningar, som gjorts angående de erforderliga anläggningsarbetena, och med de åtaganden beträffande dessa arbetens utförande, som kommissionen tänkt sig, osäkerhet råda egentligen blott i fråga om utredningskostnader samt skadeersättningar. Emellertid synas dessa poster hava av kommissionen tilltagits så, att något avsevärdare överskridande icke förefaller sannolikt.

Garantien i fråga om tillhandahållande av statsbidrag och statslån skulle icke behöva innefatta något avsteg från vare sig de nu tillämpade eller i proposition, nr 82, till innevarande års riksdag föreslagna allmänna grunderna härutinnan i vad avser bidrags- och lånebeloppens storlek. En förbindelse av antytt slag måste emellertid innebära skyldighet att tillse, att medel i erforderlig utsträckning finnas tillgängliga; med hänsyn till storleken av de för dylika ändamål vanligen utgående anslagen lär äskande av särskilda medel härför icke behöva komma i fråga.

Mot det av kommissionen framlagda förslaget, att vattenfallsstyrelsen skulle bemyndigas utföra arbetena i Södertälje mot den härför beräknade kostnadssumman torde intet vara att i princip erinra.

De förpliktelser, som staten enligt kommissionens förslag sålunda skulle påtaga sig, synas icke allt för betungande och lära i varje fall i huvudsak motsvaras av de i penningar icke direkt uttryckbara fördelar, som skulle genom regleringens förverkligande tillföras det allmänna. Därest riksdagen icke härutinnan uttalar någon erinran, synes därför den delegation, som kan komma att tillsättas, böra till utgångspunkt för sina förhandlingar med vederbörande intressenter i det blivande företaget få taga de av kommissionen framlagda förslagen rörande kostnadernas fördelning samt statens åtaganden i särskilda hänseenden. De avtal, som på grundval av dessa förhandlingar kunna komma till stånd, torde böra få formen av utfästelser från intressenterna under villkor om medverkan från statens sida i förut angiven omfattning men icke givas någon för staten bindande karaktär, på det att, när resultatet av förhandlingarna och eventuellt gjorda ytterligare utredningar föreligga, statsmakterna med bibehållen handlingsfrihet skola kunna taga definitiv ställning till frågan.

Under åberopande av vad sålunda anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för åtgärder för Mälarens reglering för budgetåret  
1926—1927 anvisa ett *extra* reservationsanslag

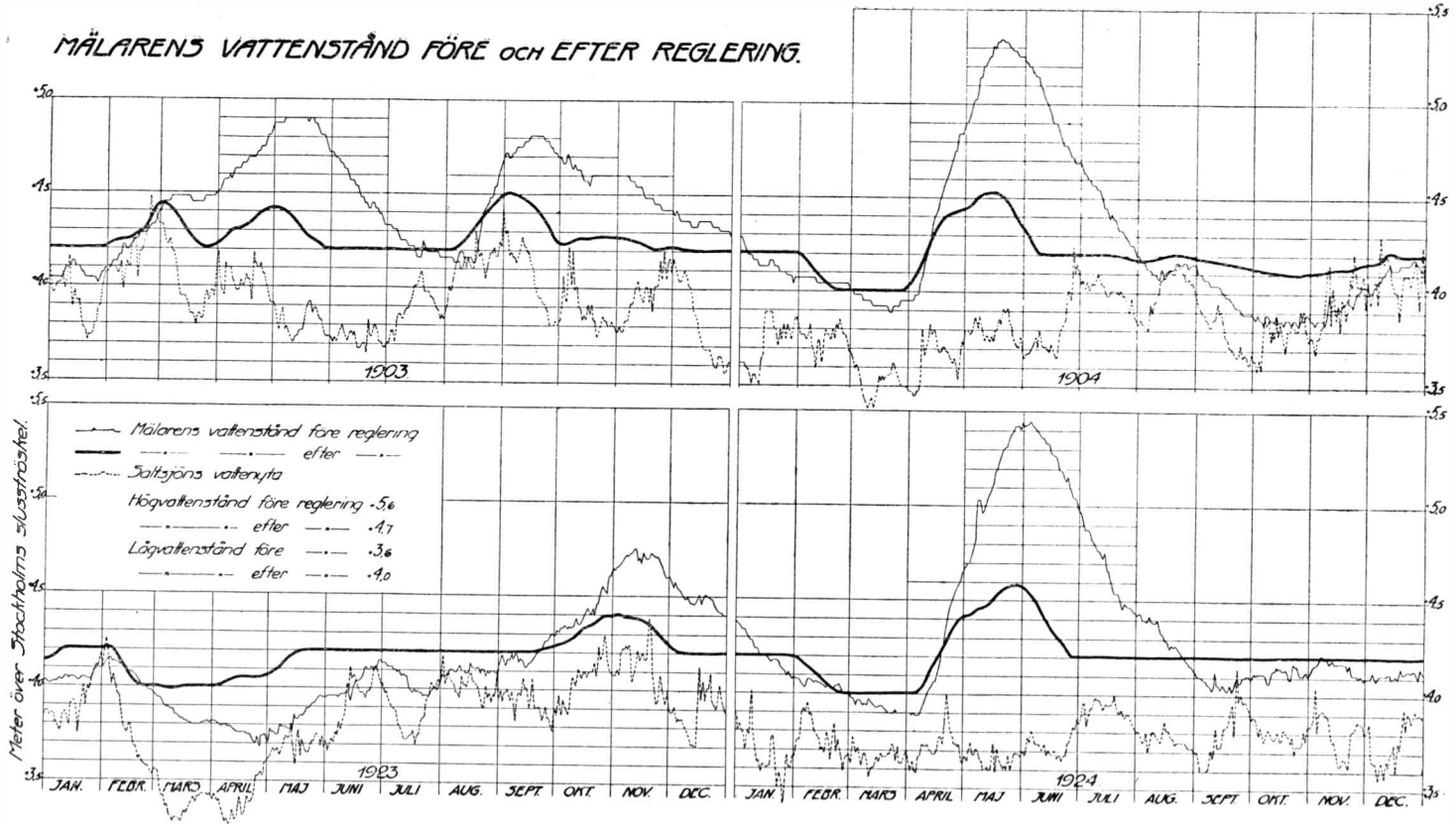
av ..... kronor 50,000.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Maj:t Konungen lämna bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avläsas till riksdagen.

Ur protokollet:

*A. C. F. v. Krusenstierna.*

# MÄLARENS VATTENSTÅND FÖRE OCH EFTER REGLERING.



Kungl. Maj:ts proposition nr 196.

